

3. Научно-методические инновации в высшей школе : сб. ст. / Респ. ин-т высш. шк. ; под общ. ред. А. В. Макарова. – Минск : РИВШ, 2008. – 186 с.
4. Хуторской, А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Нар. образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
5. Ужанков, А. Н. О специфике развития русской литературы XI – первой трети XVIII века: стадии и формации / А. Н. Ужанков ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Лит. ин-т. – М. : Яз. славян. культуры, 2009. – 259 с.

А. В. Шарапова

Магілёў, Беларуска-Расійскі ўніверсітэт

ВЫХАВАЎЧЫ КАМПАНЕНТ ПРЫ ВЫКЛАДАННІ ДЫСЦЫПЛІН «БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)», «БЕЛАРУСКАЯ МОВА (КУЛЬТУРА МОВЫ)» ВА ЎМОВАХ ДЗЯРЖАЎНАГА БІЛІНГВІЗМУ

Дзве мовы ў мяне.
Абедзве – чараўніцы.
Как в двух родных сестер,
В обеих я влюблен.

Валянцін Тарас

Моўная сітуацыя ў сучаснай Беларусі характарызуецца пераважна суіснаваннем беларускай і рускай моў і можа быць вызначана як беларуска-рускае двухмоўе. У 1990 г. быў прыняты Закон «Аб мовах у Беларускай ССР», у адпаведнасці з якім беларускай мове быў наданы статус дзяржаўнай. Трыццаць шэсць артыкулаў Закона рэгулявалі максімальнае пашырэнне беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцця краіны. Але пасля рэферэндуму 1995 г., паводле вынікаў якога рускай мове быў нададзены роўны статус з беларускай, гэты працэс запаволіўся. З гэтага часу ў краіне дэ-юрэ ўсталяваўся білінгвізм, які раней існаваў дэ-факта.

У адпаведнасці з апошнім перапісам насельніцтва 2009 г. у Рэспубліцы Беларусь лічаць сябе беларусамі 83,7 % усіх жыхароў краіны. У якасці сваёй роднай мовы беларускую мову абрала 53,2 % з усяго насельніцтва, не ўлічваючы нацыянальнай прыналежнасці. Разам з тым толькі 23,4 % усіх жыхароў Беларусі размаўляюць на беларускай мове дома [1]. А ўсяго толькі 10 гадоў таму, паводле перапісу насельніцтва 1999 г., 36,7 % усіх жыхароў Беларусі размаўлялі на беларускай мове дома [8].

Можна гаварыць, што сітуацыя білінгвізму не лепшым чынам уплывае на стан беларускай мовы. ЮНЕСКА вядзе Атлас моў свету, якія знаходзяцца пад пагрозай знікнення. Да гэтай катэгорыі аднесена 2 471 мова, з рознай ступенню слабасці, беларуская ў ёй аднесена да «слабых», як і башкірская, сіцылійская або баскская і іншыя. Страта роднай мовы можа прывесці да

непапраўных наступстваў, у тым ліку страты нацыянальнай ідэнтычнасці і свядомасці. Без гэтых важных складнікаў не можа існаваць сапраўдны чалавек, грамадзянін і патрыёт сваёй краіны.

Нездарма такія паняцці, як нацыянальна-дзяржаўная самасвядомасць, грамадзянскасць, патрыятызм, поруч з агульначалавечымі і хрысціянскімі каштоўнасцямі, павагай да людзей іншых нацыянальнасцей і канфесій, талерантнасцю, гуманізмам, працалюбствам і міралюбствам, уваходзяць у змест беларускай нацыянальнай ідэі – «За моцную і квітнеючую Беларусь» [2; 3; 9; 10].

Важную ролю ў фарміраванні названых якасцей адыгрывае сістэма адукацыі Рэспублікі Беларусь. У штогадовым Пасланні беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу ад 21 красавіка 2016 г. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка адзначыў, што сістэма адукацыі павінна «...па-першае, навучыць моладзь жыць у цяперашнім насычаным і вельмі інфармацыйным асяроддзі. Па-другое, выхоўваць маральную асобу, прывіваць пачуццё грамадзянскай адказнасці чалавеку з малых гадоў, каб кожны мог бачыць адрозненне паміж добром і злом і выбіраць менавіта той станоўчы бок любой з’явы. Гутарка ідзе, перш за ўсё, пра сістэму патрыятычнага, маральна-этычнага і эстэтычнага выхавання, якая патрабуе ўсялякай падтрымкі ў сучасных умовах»¹ [4].

Выхаванне ва ўстановах вышэйшай адукацыі мае свае асаблівасці. З аднаго боку ў навучэнцаў ужо ёсць пэўныя светапоглядныя асновы, маральна-этычныя нормы, эстэтычныя ідэалы. Але працэс фарміравання асобы яшчэ не завершаны. Ён будзе працягвацца пад уздзеяннем выкладчыкаў, вучэбных прадметаў, куратара, студэнцкага асяроддзя – гэта значыць правільна арганізаванай выхаваўчай работы ўстановы адукацыі. Падобнае комплекснае ўздзеянне дапаможа будучаму спецыялісту – эліце беларускай інтэлігенцыі – выхаваць у сабе асэнсаванне самакаштоўнасці дзяржавы, нацыі, мовы, культуры, ідэнтыфікацыі сябе ў грамадстве, а таксама такія важныя якасці, як талерантнасць, годнасць, маральную чысціню, паспяховасць, жыццяздольнасць.

Для іх фарміравання важнае значэнне набывае ўзаемадзеянне розных формаў і метадаў навучання і выхавання ў працэсе засваення вучэбных дысцыплін «Беларуская мова (прафесійная лексіка)», «Беларуская мова (культура мовы)», якое рэалізуецца на штотыднёвых занятках першакурснікаў, а таксама ў пазааўдыторны час. Названыя дысцыпліны маюць найбольшыя магчымасці для рэалізацыі выхаваўчых і ідэалагічных задач, асабліва для негуманітарных спецыяльнасцей, якім навучаюцца ў Беларуска-Расійскім ўніверсітэце. Пры гэтым выкарыстоўваюцца разнастайныя формы і метады работы, вядзецца праца над рознымі праектамі, арганізуюцца мерапрыемствы, што структураваны на аснове дыдактычных прынцыпаў паслядоўнасці і сістэматычнасці, даступнасці і нагляднасці. Практычна ўсе яны адбываюцца ў пазааўдыторны час, але ўдасканаленне навыкаў валодання беларускай мовай правяраецца на практычных занятках. І наадварот, лінгві-

¹ Тут і далей пераклад з рускай мовы наш. – А. Ш.

стычныя веды навучэнцы могуць рэалізаваць падчас падрыхтоўкі праектаў і мерапрыемстваў. Такім чынам, ажыццяўляецца важны прынцып сувязі тэорыі з практыкай.

Ахарактарызуем некаторыя праекты і мерапрыемствы, што праводзяцца з навучэнцамі пры засваенні згаданых вучэбных дысцыплін.

1. Праект «Мой Магілёў». Ніякая нацыянальная культура не з'яўляецца «рэччу ў сабе», яна ёсць складнік універсуму, прыналежнасць да якога вызначаецца разгаліаванай сістэмай узаемасувязяў усіх сфер жыцця. Важным элементам апошняга з'яўляецца такое ключавое паняцце, як Радзіма – вялікая і малая. Таму адна з важных задач сучаснай адукацыйнай педагогічнай сістэмы – асэнсаванне названага канцэпту. Адбываецца падобны працэс паступова і паэтапна. Розныя формы работы дапамагаюць навучэнцам, асабліва студэнтам 1 курса, хутчэй прайсці працэс адаптацыі ў новым калектыве, на новым месцы пражывання. Беларуская-Расійскі ўніверсітэт і Магілёў становяцца для маладога чалавека важнымі этапамі, пра які ён яшчэ доўгі час будзе ўзгадваць. Важна, каб і праз гады гэты ўніверсітэт і горад чалавек мог назваць сваёю малою радзімай.

У межах названага праекта праводзіцца шэраг беларускамоўных экскурсій па сістэме перспектыўных ліній. Спачатку гэта агляднае знаёмства з універсітэтам, яго структурай, гісторыяй стварэння. У час экскурсій па Магілёве навучэнцы атрымліваюць больш інфармацыі, у тым ліку і пра будынак універсітэта, яго архітэктурныя асаблівасці, першапачатковае прызначэнне. Пры наведванні музеяў і выстаў, акрамя іншых звестак, студэнтам паведамляюць пра ролю іх Alma mater у грамадска-палітычным і эканамічным жыцці рэгіёна, пра развіццё прамысловасці горада і рэспублікі ў цэлым. Такім чынам, кожная новая экскурсія дае магчымасць зноў звярнуцца да гісторыі навучальнай установы, асэнсаваць яе ролю ў гісторыі краіны і жыцці асобнага чалавека.

2. Грамадзянска-патрыятычнае выхаванне навучэнцаў немагчыма без далучэння да духоўных традыцый народа. Таму для студэнтаў-першаккурснікаў усіх спецыяльнасцей прапануюцца экскурсіі ў Магілёўскі Свята-Мікольскі жаночы манастыр. Такім чынам у навучальнай установе рэалізуецца «Праграма супрацоўніцтва паміж Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь і Беларускай праваслаўнай царквой на 2015–2020 гады» [7]. На экскурсіях асвятляюцца наступныя пытанні: гісторыя ўзнікнення манастыра, асаблівасці архітэктурны манастырскага комплексу, няпросты лёс манастыра ў савецкія часы і яго адраджэнне ў канцы XX ст., слаўныя асобы, звязаныя з манастыром, Свята-Мікольскі жаночы манастыр як духоўны цэнтр Магілёўшчыны і ўсёй Беларусі і інш.

3. Ведаць той горад, дзе вучышся, немагчыма без ведання яго выбітных мясцін, архітэктурных помнікаў, тэатраў і музеяў. Таму важнае значэнне ў фарміраванні і сацыяльна-асобасных кампетэнцый і грамадзянска-патрыятычнага і духоўна-маральнага выхавання займае мастацтва. Навучэнцы абавяз-

кова наведваюць беларускамоўныя пастаноўкі тэатраў Магілёва. Пры гэтым яны слухаюць узорнае беларускае маўленне, знаёмяцца з творчасцю беларускіх драматургаў і рэжысёраў, асэнсоўваюць п'есы, вучацца правільна паводзіць сябе, апранацца ў адпаведнасці з надвор'ем. За апошнія гады студэнты наведалі многія беларускамоўныя пастаноўкі Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра і Магілёўскага абласнога тэатра лялек. Абмеркаванні спектакляў працягваюцца на занятках, абуджае жаданне перачытаць ці прачытаць творы, становіцца адной з прычын гонару за родную літаратуру, культуру, беларускіх мастакоў і акцёраў – за сваю Радзіму.

4. Адной з формаў выхаваўчай работы ва ўніверсітэце з'яўляецца арганізацыя літаратурных тыдняў, што прысвечаны юбілеям беларускіх пісьменнікаў. Праграмы тыдняў прадугледжваюць як традыцыйныя (конкурс на сцэнаграфію, правядзенне віктарыны пра жыццё і творчасць пісьменніка, спаборніцтва чытальнікаў мастацкіх твораў), так і не зусім характэрныя для студэнтаў нефілалагічнага профілю мерапрыемствы – конкурс на лепшую відэапрэзентацыю твора пісьменніка ў сацыяльнай сетцы, стварэнне і прэзентацыя шырокаму колу чытачоў літаратурнага эсэ, прысвечанага юбіляру, флэшмоб, які пэўным чынам звязаны з пісьменнікам-юбілярам. Прыгадаем, напрыклад, флэшмоб «Верш на сцяне». Беларускія вершы і малюнкі да іх былі размешчаны на сценах будынкаў горада. Студэнтам было прапанавана знайсці адзін з арт-аб'ектаў – славуты верш Яўгенія Янішчыц «Ты пакліч мяне, пазаві...» – сфатаграфавана на яго фоне, зрабіўшы гэта арыгінальна і творча, размясціць фота ў сацыяльнай сетцы ВКонтакте ў групе «Беларуская, руская і замежныя мовы». Шляхам падліку падабаек і рэпостаў было вызначана і ўхвалена лепшае фота. Відэаролікі, а таксама фота- і відэасправаздачы Тыдняў можна пабачыць у названай суполцы пад хэштэгамі #мойбагдановіч, #нашыкласікі, #Яўгенія_Янішчыц.

5. Адной з задач Праграмы бесперапыннага выхавання дзяцей і вучнёўскай моладзі [6] з'яўляецца арганізацыя і правядзенне мерапрыемстваў, прысвечаных дзяржаўным святам і памятным датам. Важным у кантэксце ідэалагічнага і грамадзянска-патрыятычнага выхавання ёсць святкаванне Міжнароднага дня роднай мовы. Штогод рэалізуецца адукацыйна-асветніцкі праект «Жывая мова», у межах якога ладзяцца наступныя мерапрыемствы: конкурс чытальнікаў «Сучасная беларуская лірыка», студэнцкія навуковыя канферэнцыі. Навучэнцы і выкладчыкі могуць правесці свае веды, прыняўшы ўдзел у Вялікай беларускай дыктоўцы, якая традыцыйна праводзіцца сумесна з кафедрай беларускай і рускай моў БДМУ, а таксама ў Беларускай дыктоўцы, тэкстам для якой выбіраецца твор пісьменніка-юбіляра з Магілёўшчыны, што арганізуе магілёўская абласная арганізацыя грамадскага аб'яднання «Таварыства беларускай мовы імя Францыска Скарыны».

6. Важнае значэнне мае інфармацыйна-папулярызатарская дзейнасць. Адна з запатрабаваных сетак у вучнёўскім, студэнцкім асяроддзі Беларусі – сетка ВКонтакте, што арыентавана найперш на моладзь, мае добрыя мультымедычныя магчымасці. Для інфармавання і каардынацыі дзеянняў студэнтаў

у названай сетцы была створана група з агульнай назвай «Беларуская, руская і замежныя мовы». Дзякуючы ёй ажыццяўляецца інфармаванне навучэнцаў, мадэрацыя і абмеркаванне разнастайных мерапрыемстваў і праектаў. Таксама пра рэалізаваныя праекты і мерапрыемствы можна прачытаць на афіцыйным сайце Беларуска-Расійскага ўніверсітэта і на старонках ўніверсітэцкай газеты «Параллель».

У штогадовым Пасланні беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу ад 20 красавіка 2019 г. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка адзначыў: «Сістэму адукацыі як школьную, так і ўніверсітэцкую, трэба пастаянна ўдасканальваць, развіваць, абапіраючыся на сучасныя тэндэнцыі. Але ні ў якім разе не ламаць. А рухацца ад меншага да большага, ад простага да складанага. Гэта мае нязменнае патрабаванне. Гэта як у мовах. <...> У нас дзве дзяржаўныя мовы – руская і беларуская. <...> Калі хто-небудзь хоча страціць розум – ён страціць рускую мову. Калі ён хоча страціць сваё сэрца – ён страціць беларускую мову. Што вы хочаце страціць – розум ці сэрца?» [5].

Згаданыя формы выхаваўчай работы ў межах засваення вучэбных дысцыплін «Беларуская мова (прафесійная лексіка)», «Беларуская мова (культура мовы)» якраз і дапамагаюць дасягнуць неабходнага балансу ў авалодванні дзяржаўнымі мовамі, пазбегнуць дыспрапорцыі ва ўжыванні беларускай і рускай моў, а таксама спрыяюць фарміраванню сапраўднага чалавека і грамадзяніна.

ЛІТАРАТУРА

1. Национальный состав населения, гражданство. Выходные регламентные таблицы. Перепись населения 2009 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/vyходnye-reglamentnye-tablitsy/natsionalnyi-sostav-naseleniya-grazhdanstvo/>. – Дата доступа : 02.05.2019.
2. Основы идеологии белорусского государства : учеб. пособие для вузов / под ред. Г. А. Василевича, Я. С. Яскевич. – Минск : РИВШ, 2004. – 356 с.
3. Основы идеологии белорусского государства : учеб. пособие для вузов / под ред. С. Н. Князева, С. В. Решетникова. – Минск : Акад. управления при Президенте Респ. Беларусь, 2004. – 491 с.
4. Послание Президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь 21 апреля 2016 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P016p0001>. – Дата доступа : 03.05.2019.
5. Послание Президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь 20 апреля 2019 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/novosti/obshchestvenno-politicheskie-i-v-oblasti-prava/2019/april/34188/>. – Дата доступа : 14.05.2019.

6. Программа непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи на 2016–2020 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://adu.by/ru/rukovoditelyam/organizatsiya-vospitaniya.html>. – Дата доступа : 01.05.2019.
7. Программа сотрудничества между Министерством образования Республики Беларусь и Белорусской Православной Церковью на 2015–2020 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://adu.by/ru/rukovoditelyam/organizatsiya-vospitaniya.html>. – Дата доступа : 23.05.2019.
8. Распределение населения Республики Беларусь по национальностям и языкам в 1999 году. Табличные данные. Перепись населения 1999 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-1999-goda/tablichnye-dannye/raspredelenie-naseleniya-respubliki-belarus-po-natsionalnostyam-i-yazykam-v-1999-godu/>. – Дата доступа : 05.05.2019.
9. Яскевич, Я. С. Основы идеологии белорусского государства. Вопросы и ответы / Я. С. Яскевич. – Минск : ТетраСистем, 2004. – 303 с.
10. Яскевич, Я. С. Становление идеологии белорусского государства и национальная идея : традиции и новации / Я. С. Яскевич. – Минск : РИВШ, 2004. – 151 с.

И. Л. Шевлякова-Борзенко

Хучжоу, Международный исследовательский центр

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ЖАНРА ЭССЕ
В ПРАКТИКЕ ОБУЧЕНИЯ УСТНОЙ РУССКОЙ РЕЧИ
КИТАЙСКИХ СТУДЕНТОВ

На протяжении трех столетий изучения русского языка в Китае (начало институционализированного обучения относится к 1708 г. [1, с. 82]) интерес к нему то возрастал, то несколько снижался. В последние годы наблюдается заметный рост заинтересованности китайцев в изучении русского языка: так, к середине 2010-х гг. в 130 китайских вузах открылась специальность «Русский язык», а число студентов-русистов, по сравнению с концом XX века, выросло в несколько раз (примерно с 3 тыс. в 1990-х гг. до 20 тыс. в настоящее время) [2, с. 125]. Несмотря на обширный опыт теоретического осмысления проблем обучения русскому языку как иностранному, а также успешный практический опыт решения этих проблем, в педагогическом дискурсе по-прежнему ведется интенсивный поиск способов, методов, форм работы, которые максимально оптимизировали бы современный образовательный процесс и обеспечили бы его результативность.

Как известно, изучение любого языка как неродного обусловлено целым комплексом сложностей, эндогенных («внутриязыковых», связанных с особенностями конкретного языка) и экзогенных (обусловленных внешними по отношению к языку социокультурными факторами).